

REGIONÁLNÍ GEOGRAFIE LATINSKÉ AMERIKY

8. přednáška

REGIONÁLNÍ GEOGRAFIE LATINSKÉ AMERIKY

Politickogeografické poměry

Nezávislé státy a závislá území

- 35 nezávislých států
- 23 závislých území:
 - ▣ 20 obydlených
 - ▣ 3 neobydlená (Navassa, Clipperton, Jižní Georgie a Jižní Sandwichovy ostrovy)
- velikostí, počtem obyvatel a ekonomickou úrovní velmi nevyrovnaná struktura

Proč tak nejednotné?

- Příčinou je způsob vyhlášení nezávislosti jednotlivých velkých koloniálních celků:
 - ▣ Brazílie („shora“, proto udržena jednota)
 - ▣ Španělsko: v zásadě děleno podle místokrálovství, pokud měly oddělené správní jednotky kapitanáty (*capitanías*), často získaly Guatemala, Venezuela), případně se od místo okrajová území (Bolívie, Paraguay, Uruguay).
 - ▣ Zvláštní případ je kapitanát Guatemala, který padl na ještě nižší administrativní jednotky

Státní forma

- Většina států je unitárních, federace jsou:
 - Mexiko
 - Brazílie
 - Argentina
 - Venezuela
 - Sv. Kryštof a Nevis
- Převažuje stabilnější územní princip, výraznější separatismus se v Latinské Americe nevyskytuje ve federacích, ale jen v dosud unitární Bolívii
 - v Anglosaské jen v Kanadě (Quebec / Québec) a v Grónsku

Státní forma

- Většina států jsou republiky
 - ▣ Převažuje „americký“ model prezidentských republik
- vedle nich 10 monarchií
 - ▣ Všechny jsou parlamentní monarchie v personální unii s Británií, na Jamajce silné prorepublikánské tendence

Na počátku byla ... politická nestabilita

Historicky časté spory mezi státy, vojenské převraty, diktatury ...
důvody:

- ▣ Geografická nejednotnost území (Chile, Uruguay – nárazníkový stát mezi Brazílií a Argentinou (1828), Bolívie)
- ▣ Nejasné hranice (většinou v nezalidněných oblastech – koncentrace obyvatel na pobřeží a v okolí měst, někdy hranice v neprobádaných končinách)
- ▣ Chybějící národní identita (potomci Evropanů podle zemí původu, autochtonní obyvatelstvo)
- ▣ Chybějící demokratické tradice: nepočetná elita, vlastníci přírodních zdrojů, často reálná ekonomická moc v rukou velkostatkářů (podpora armády)

Vláda vojáků – společné znaky

- Ve 30. letech a v 70.–80. letech 20. století ve většině států vojenské diktatury
 - ▣ Nacionalismus, snaha „sjednotit národ“
 - ▣ Kolonizace vnitrozemí, důraz na stavbu komunikací
 - ▣ Snaha vybudovat vlastní těžký průmysl a energetiku (posílení soběstačnosti – i s využitím cizího kapitálu)
 - ▣ Represe proti politické opozici (guerilly) a potenciální opozici (intelligence, zejména studenti)

Pinochet a Stroessner (Ströbner)

Příklady – Chile

- 1973 vojenský převrat
- Marxistický prezident Aliende zabit
- Diktátor *Augusto José Ramón Pinochet Ugarte* – vládne až do roku 1988
- Nejméně 3 000 zavražděných (eskadry smrti)
- Uvěznění politických odpůrců (250 tis. lidí)
- Rozpuštění parlamentu, zákaz politických stran
- Političtí uprchlíci
- Radikální ozdravení ekonomiky, v 80. letech ale opět obtíže
- 1990 ... klidný přechod k demokracii

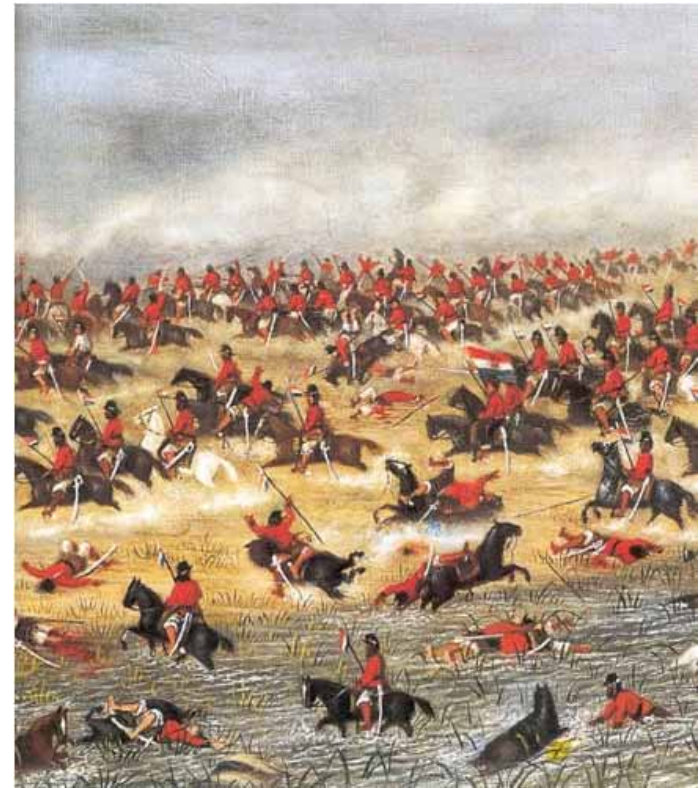
Osvojování prostoru ...

- Stavba strategických sídel, také hlavních měst
 - ▣ Brasília – úspěšné
 - ▣ Viedma (1973 v Argentině) – neúspěšné
- Kolonizace a dopravní zpřístupnění – Amazonie (státní podpora imigrace, rozvoj měst – např. Manaus, těžby, stavby přehrad ...)

Vojenské konflikty

- *Paraguayská válka* mezi Paraguay a všemi sousedy (1864–1870)
 - Před ní vládla zemi rodina Lópezů – izolace od okolí, snaha o soběstačnost, úplné ovládnutí obyvatelstva
 - 24. 5. 1866 bitva u Tuyutí – nejkrvavější bitva v historii Jižní Ameriky (7 000 mrtvých, 10 000 raněných)
 - Paraguay poražena, ztráta 2/3 území
 - Fanatická oddanost diktátorovi – na straně Paraguay nepředstavitelné ztráty: před válkou 525 tis. obyvatel, po válce jen 221 tis. (z toho 28 tis. mužů, většina obětí zemřela na cholery)
 - Úplná ekonomická destrukce země

C. L. ...

Vojenské konflikty

- *Tichoceánská válka* mezi Chile a Bolívií s Peru o poušť Atacama (naleziště surovin, hlavně guana) – 1884 Bolívie ztratila přístup k moři
- *Válka o Grand Chaco* mezi Bolívií a Paraguayí 1932–1935 (2/3 sporného území získala Paraguay)

Vojenské konflikty

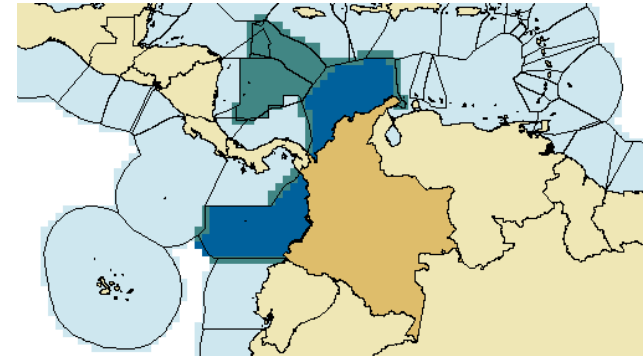

- *Falklandská válka* mezi Argentinou a Británií o Falklandy, 1982
 - ... ty 500 km od arg. pobřeží, historicky nárokováné jak Argentinou, tak Británií, strategicky důležité
 - Zásobování lodí obeplovajících J. Ameriku (v Port Stanley bývalo skladiště uhlí pro parní lodě)
 - Předpokládané zásoby ropy, rybolov
 - Příčina: vnitropolitická krize v Argentině (sociální nepokoje, porušování lidských práv – mizení intelektuálů a studentů, protesty „*Madres de Plaza de Mayo*“)
 - Na 1000 obětí (700 Argentinců)

Aktuální spory

- Chile–Argentina
 - Hranice dohodnuta až v roce 1902, na jihu spory o pobřežní moře
 - Potenciálně problematické i migrace Chileanů do Patagonie (přes 10 % tamních obyvatel) – Argentinci proto podporují přesídlování obyvatel na jih (daňové zvýhodnění, nižší ceny energie, budování infrastruktury)
- Ekvádor–Peru
 - 1942 po válce východní část státu připojena k Peru
- Nikaragua–Kolumbie
 - Ostrovy sv. Ondřeje (*San Andrés*, ovládá Kolumbie, pozůstatek Velké Kolumbie – 700 km od jejího pobřeží, strategicky významné (vojenské posádky, bezcelní zóna, turistika, tranzit)

Aktuální spory

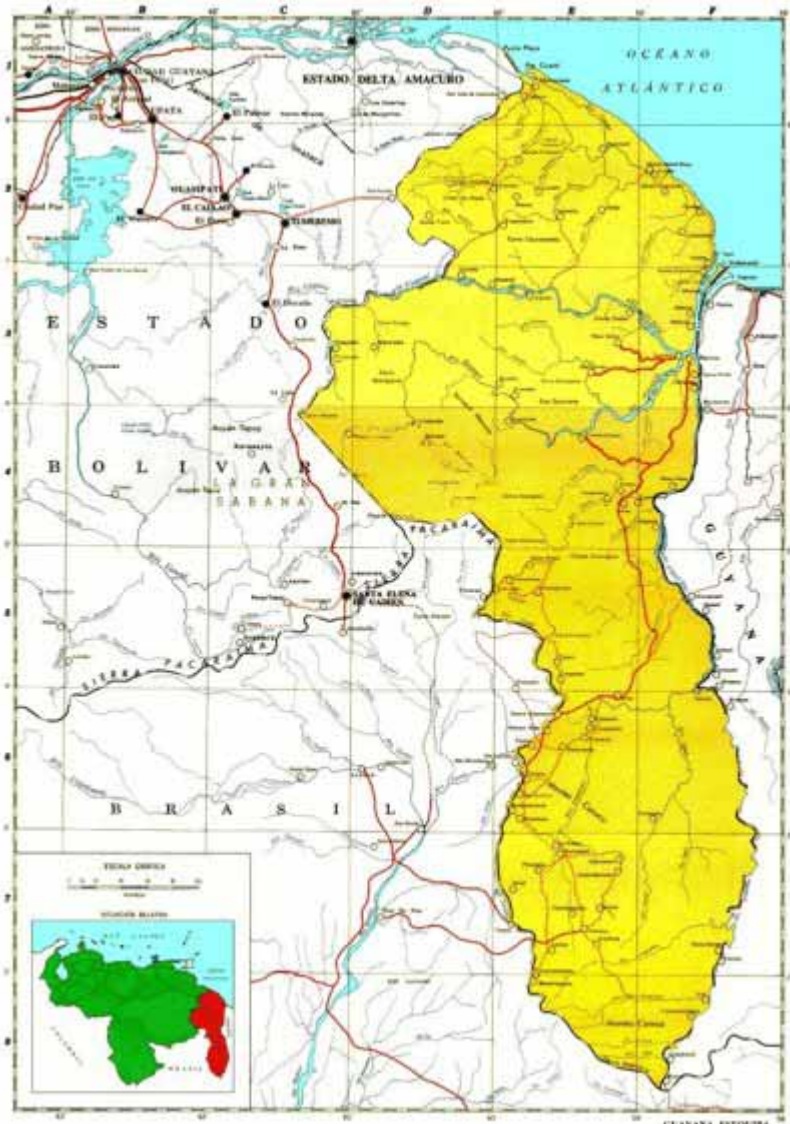
- Venezuela–Guyana
 - ▣ Od vyhlášení nezávislosti (1830) požaduje 60 % území Guyany, občas se spor obnovuje

Vlajka 1930–2006

Vlajka od 12. 3. 2006

Gerily

□ Též u Kolumbie

Upraveno podle: Kokalj, Ž. (2007): Kolumbija – primer pomena stabilnih političnih razmer za gospodarski in družbeni razvoj države, Geografski obzornik, 54(2), Ljubljana : Zveza geografskih društev Slovenije. ISSN 0016-7274, str. 13

Levicové autoritativní režimy

- Mezi 1. sv. válkou a rokem 1933 intervence USA ve Střední Americe a Karibiku (Honduras, Nikaragua, Dominikánská republika, Haiti, Kuba, Kostarika)
- Často v návaznosti nebo s podporou USA diktátorské režimy
- Několik revolucí – dlouhodobě úspěšné jen na Kubě

Kuba

- Do roku 1898 španělská kolonie, pak invaze USA, nezávislost 1902
- Politicky i ekonomicky připoutána k USA (vojenské základny, export cukru, turistika, zábava – počátek v době prohibice); zkorumpovaná a nekompetentní politická elita
- 1959 revoluce – Fidel Castro, původně národně demokratické ideály, USA se postavily ostře proti (znárodnění jejich majetku), pragmatický obrat k SSSR a přijetí marxismu

Kuba

- Cizincům a velkostatkářům odebrána půda – státní vlastnictví, část rozdělena
- Hospodářská blokáda ze strany USA
- Zlepšení životních podmínek na venkově
- Sociální jistoty, investice do vzdělání
- Po vzoru SSSR plánované hospodářství, rozvoj průmyslu, zůstala ale zachována závislost na produkci cukru (kvůli sklizni dokonce zrušeny Vánoce)
- Vývoz cukru do východního bloku – za ceny 10krát převyšující světový průměr (forma pomoci)
- Po rozpadu východního bloku „odložený“ tvrdý dopad ekonomické blokády ze strany USA

Nikaragua

- 20. století – prezidentská dynastie Somozů
 - Přímá účast této rodiny na korupci, kriminálních aktivitách, porušování lidských práv
 - 1972: katastrofální zemětřesení, poškozeno 90 % hlavního města, humanitární pomoc z celého světa rozkradena a použita k obohacení rodiny
- Opozice proti Somozům sdružila levici, inteligenci, buržoazii i církev – lidové povstání
- 1979 Somoza opouští zemi, exil v USA (1980 zavražděn v Paraguay)
- Moci v zemi se ujímají povstalci, pomoc Kuby a převaha levicové složky rezistence (sandinisté) – Daniel Ortega
- Opozice nebyla zakázána, ale její aktivity byly omezeny, ozbrojený odpor tzv. contras podporovaných USA
- Ekonomický neúspěch režimu
- 1990 – Sandinisté prohrávají volby

Grenada

- „ostrov koření“ – 2. největší produkce muškátového ořechu (vulkanické půdy)
- 1979 státní převrat (Maurice Bishop), pomoc Kuby (stavba letiště)
- 1983 Bishop zabit, k moci se dostávají radikální marxisté
- Koalice východokaribských států „žádá o pomoc“ USA, intervenční jednotky obsazují ostrov za 3 dny

Venezuela

- Země má jistou demokratickou tradici (70. a 80. léta)
- Koncem 80. let: pokles cen ropy, následně zvýšení cen
⇒ 1992 pokus o státní převrat pod vedením Huga Cháveze
- Následně H. Chávez vězněn (do 1994)
- 1999 vyhrává jeho politické hnutí Vlastenecký pól parlamentní volby (1/3 mandátů)
 - Podpora sociálně slabých voličů
 - Ve volebním programu propagována změna ústavy, odstranění zahraničního dluhu i dobré vztahy se sousedy a USA

Venezuela

- Červenec 1999 svoláno Ústavodárné shromáždění (Chávezovi lidé 119 ze 131 mandátu)
- Přijata nová ústava:
 - Změna názvu země (Venezuelská *bolívarská* republika)
 - prezident může být zvolen na 2 šestiletá volební období
- Následně v srpnu 2000 vyhrává Chávez prezidentské volby (38 % hlasů)
 - Program: obdiv k levicovým totalitním vůdcům (zejména Fidel Castro) a levicovým gerilám v Kolumbii, napodobování Castrova stylu (dlouhé projevy apod.), ostrá protiamerická rétorika (demonstrativní návštěvy nepřátel USA, např. v Bagdádu)

Venezuela

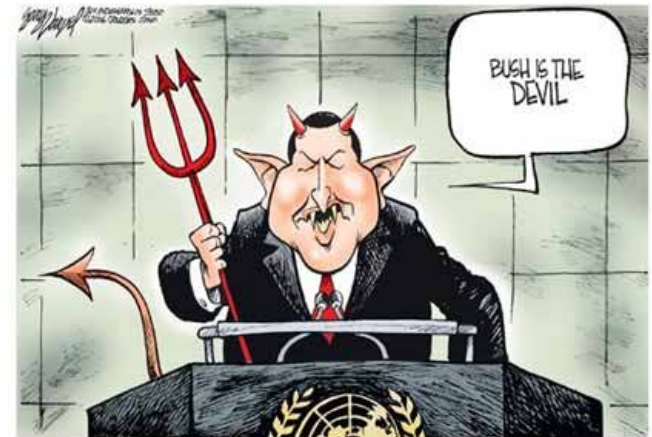
- Po volbách zahájena *bolívarská revoluce*:
 - ▣ Na komunální úrovni prochávevovské milice
 - ▣ Boj s oligarchií za „důstojnost“ prostého člověka, v praxi štědré sociální programy
 - ▣ Snaha oslabit rančery ⇒ dotace cen základních potravin
 - ▣ Zvýšení státních zásahů do ekonomiky, školství a zdravotnictví, např. možnost znárodnit nevyužívanou půdu a továrny
 - ▣ Monopolizace médií (pořad Alo presidente až 8 hodin denně)
 - ▣ Omezení práva na shromažďování
 - ▣ Kult Bolívara (oceňuje se na něm zejména jeho nekompromisnost, která kontrastuje s umírněností San Martína)

Venezuela

- Zahraniční politika:
 - Podpora levicových režimů v Latinské Americe (materiální pomoc, podpora ve volbách) včetně „vývozu revoluce“
 - K posilování vlivu má přispět i projekt několika plynovodů a ropovodů v Jižní Americe a také připojení Venezuely k MERCOSURu
 - Ostrý odpor proti globalizaci, respektive jejím symbolům
 - Ostrý antiamerikanismus, varování obyvatelstva před možnou invazí, strach z blokády

Chávez a Kirchner

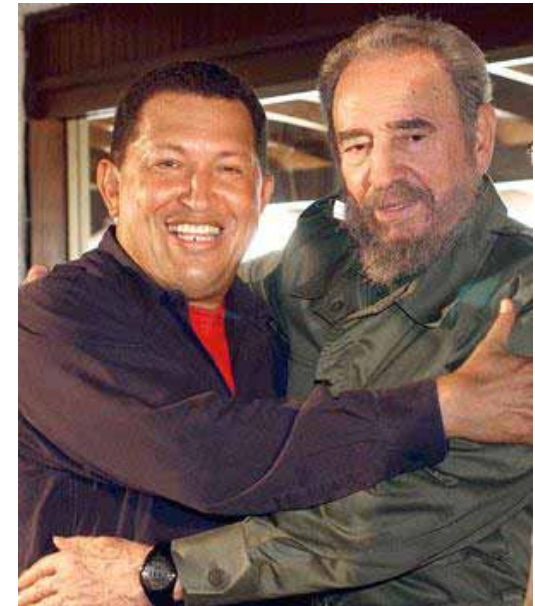

Venezuela

□ Zahraniční politika:

- Vzhledem k posilování nacionalismu výrazné zhoršení vztahů se sousedy, oživení pohraničních sporů
- Přednostní spolupráce s Kubou (ta chápána jako ideální sociální stát), Kuba posílá do země lékaře, učitele, ale i vojenské poradce
- Jistou podporu má Venezuela také od Ruska (zbraně, letadla) a Číny (té jde o ropu, z obchodu ale sešlo – Indonésie a Nigérie)

Venezuela

- Celkově režim balancuje mezi demokracií a levicovou diktaturou (nicméně volby nejsou vždy ekvivalentem demokracie)
- nezodpověditelnou otázkou je Chávezova motivace
- Vztahy s USA: silná verbální kritika, ale udržují se obchodní vazby (USA potřebuje ropu)
- Hospodářský aspekt: sociální experimenty i zahraničně politické aktivity jsou možné jen díky zásobám ropy
- Dynamika bolívarské revoluce: zřejmě stále silnější příklon ke kubánskému modelu

Zločinnost, vliv na politiku

- Ekonomicky silné mafie napojené na výrobu a pašování narkotik
- Spekuluje se o míře jejich vlivu na politickou sféru

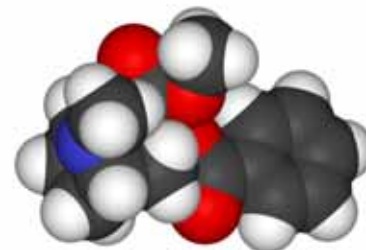
Koka

- Známa a používaná už v předkolumbovských dobách
- Ve stejné podobě se udrželo dodnes:
 - žvýkání snižuje pocit hladu, únavy, chladu a projevů výškové nemoci (uživatelé – *coqueros* – mísí listy s vápnem nebo popelem, asi 15 mil. konzumentů, hl. Indiáni)
 - Též vývar – čaj (mate de coca) – nemá intoxikační účinky, v některých zemích v běžné distribuci (Bolívie)
 - Prostředek lidového léčitelství (bolesti hlavy, podráždění žaludku, cukrovka)
- keř, podobné nároky na prostředí jako káva
 - Teplé podnebí (nesnese teploty pod 5°C), dostatek srážek po celý rok (nesnese dlouhé období sucha), nesmí být na přímém slunci (pěstuje se ve stínu vysokých stromů), nevyčerpává půdu, proto je dostatečná úroda po dobu 20–40 let, v příznivých podmínkách až 4krát ročně, odolné proti škůdcům

Kokain

- Listy koky se melou a lisují na kokainovou pastu (obsah kokainu 40 %)
- Pasta se zpracovává v laboratořích (hl. v Kolumbii) na čistý kokain (90%)
- Z 1 ha koky se sklídí 1 tuna listů – z ní 5 kg pasty – z ní asi 0,4 kg kokainu (cena pro koncového uživatele 0,6–1,2 mil. Kč – srovnejte s bramborami (25 t/ha))

methyl 3-benzoyloxy-8-methyl-8-azabicyclo [3.2.1]octane-4-carboxylate

Výroba a distribuce kokainu

- Po roce 1980 roste spotřeba v Evropě a USA
- Historicky „droga bohatých“ – v 19. století např. Freud doporučoval kokain jako lék na deprese, častá droga v uměleckém prostředí
- Poč. 20. století – distribuci přebírá organizovaný zločin, 1922 USA zakazují dovoz
- Dnes: 90 % výroby nelegální
- 95 % produkce: Peru, Bolívie, Kolumbie (zbytek: Brazílie, Paraguay, Ekvádor)
- Distribuce a většina výroby: většinou přes Kolumbii (kolumbijský drogový kartel)

Důsledky – Bolívie

- Chudí rolníci opouštějí pěstování tradičních kultur (3–4krát větší zisk)
- Nelegální výroba se zvyšuje (rozlohy zničených polí menší, než rozlohy nově zasázených)
- Asi 70 % HDP je svázáno s kokou, 1/6 – 1/3 veškerého obyvatelstva je bezprostředně svázaná s „kokainovou ekonomikou“
- Hlavní produkční oblast: *Chapare* – v něm dlouhou dobu pěstování ilegální, dnes limitované (ukázka částečně úspěšné eradikace koky)
- ... a *Yungas* (přesahuje do Peru) – tam pěstování dlouhodobě legální
- Prezident *Evo Morales* reprezentuje pěstitele koky, v opozici proti ničení plantáží

Důsledky – Peru

- Hlavní produkční oblast – okolí města Tingo Maria a povodí řeky Huallaga
- Rozšíření po roce 1970 (pád cen kávy, investice kolumbijského kartelu)
- Koka bezprostředně zaměstnává 1/4 mil. lidí
- 80. léta: svázáno s maiostickými povstanci (Sendero Luminoso) – 50–80 % prostředků získávali právě z koky (po zatčení jejich vůdce aktivity utlumeny)
- Ničení plantáží kontraproduktivní – růst chudoby, ekologické škody (pro ničení plantáží používány herbicidy dodávané USA)

Kolumbie

- Kolumbijský kartel s centrem v Medellín ovládá mezinárodní trh (na kokain se přeorientoval, původně marihuana)
- Veliký vliv na státní instituce – armáda, policie, politici; ovládají část médií
- Legalizace zisků v síti drahých hotelů, nočních klubů, heren

General Coca Cultivation Areas in Colombia

Kolumbie

- Snahy státu o kontrolu jsou neúspěšné
 - ▣ Korupce (Pablo Escobar řídil kartel přímo z vězení)
- Produkce koky je menší (klíma – zejména pro rostliny nevhodné období sucha), mají ale monopol na dovoz pasty z Bolívie a Peru (malá letadla) a na výrobu kokainu (laboratoře ukryté v pralese)
- Kontrolují cenu na světovém trhu, distribuce:
 - ▣ USA – přes Mexiko a Karibik na Floridu
 - ▣ Evropa – přes Afriku a Brazílii
 - ▣ Doprava: asi 3 500 letadel a 18 000 malých lodí

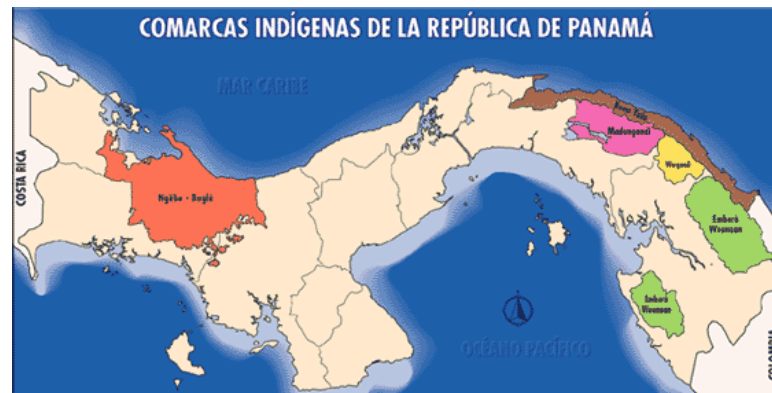
Dnešní politické poměry

- Obrovské regionální rozdíly
- Silná podpora levicových režimů
- Odpor proti hegemonii USA
- Složitý boj s kriminalitou (korupce, obchod s narkotiky)
- Problematický status původního obyvatelstva
- Přelidnění metropolitních oblastí
- Malý ohled na životní prostředí při využívání přírodního bohatství
- Hraniční spory

Problém domorodců

Odlišné přístupy:

- Někde politická autonomie (Nikaragua, Panama, Kolumbie)

- Jinde plná integrace do státních struktur.